

АПЕЛЯЦІЙНА СКАРГА В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

APPEAL IN CIVIL JUDICIARY

Перунова О.М., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Сутність апеляційного провадження розкривається в перегляді вищою судовою інстанцією відповідно до встановленої законом процедури судових рішень, які не набрали чинності. Основним завданням апеляційного суду є виявлення порушень закону та перегляд законності й обґрунтованості постанов першої інстанції.

Учасники судового процесу повинні ретельно та з додержанням норм процесуального законодавства підходити до оформлення цього процесуального акта-документа. Якщо оформлення апеляційної скарги не відповідає вимогам Цивільного кодексу, вона не може бути прийнята суддею-доповідачем до розгляду в апеляційному суді. Створення нових форм і змістів апеляційних документів з оскарження прав та законних інтересів залежить від розвитку апеляційного провадження в цивільному процесі та потреби осіб вирішити законно й обґрунтовано свою справу в судах другої інстанції.

Процес відшукування правової норми для суду апеляційної інстанції починається з викладення апелянтом обставин справи та закону, якими спростовується рішення. Це дає змогу апеляційному суду більш правильно уявити характер спірних правовідносин і остаточно вивчити обставини справи. Правильність викладення судового рішення цілком залежить від правильного виявлення правової норми, яку суд застосовує в судовому рішенні.

Однією з обов'язкових вимог апеляційного провадження є додержання процесуальної форми і змісту апеляційної скарги, це дає змогу забезпечити та приступити до підготовки апеляційного розгляду справи, провадити комплекс процесуальних дій, необхідних для забезпечення апеляційного провадження. Суб'єктом цієї стадії цивільного процесу передусім є апелянт, особа, яка бажає належним чином вирішити спірні питання, які виникли під час розгляду справи в першій інстанції суду, перевірити законність і обґрунтованість винесеної судової постанови. Зацікавлена особа повинна ясно і чітко сформулювати свої матеріальні і процесуальні вимоги, обґрунтувати їх нормами права і новими доказами.

Заявник, який оформлює апеляційну скаргу згідно із цивільним законодавством (стаття 95 Цивільного процесуального кодексу України), повинен погоджуватися з тим, що ця апеляція має велике значення для перегляду справи судом, тому дотримання процесуальної форми і змісту цього документа є гарантом своєчасного, безперешкодного вирішення спору.

Дотримання апелянтів вимог, які пред'являються до апеляційної скарги, що зазначені в цивільному законодавстві, дуже важливе для процесуальної діяльності суду й учасників цивільного процесу, оскільки процесуальна форма і зміст заяви є необхідним елементом, який гарантує швидке усунення помилок, яких припустився суд першої інстанції.

Ключові слова: апеляційна скарга, апеляційний суд, рішення суду, докази, юридичний факт, процесуальна форма та зміст, законність, обґрунтованість.

The essence of the appellate proceedings is disclosed in the review by a higher court in accordance with the procedure established by law for court decisions that have not entered into force. The main task of the appellate court is to identify violations of the law and review the legality and validity of decisions of the first instance. Participants in the trial must carefully and in compliance with the rules of procedural law approach the execution of this procedural act-document. If the appeal does not meet the requirements of the Civil Code, it cannot be accepted by the judge-rapporteur for consideration in the appellate court. The creation of new forms and contents of appellate documents for appealing rights and legitimate interests depends on the development of appellate proceedings in civil proceedings and the need for individuals to legally and reasonably resolve their case in the courts of second instance. The process of finding a legal norm for the appellate court begins with the appellant's statement of the circumstances of the case and the law refuting the decision. This allows the appellate court to better understand the nature of the disputed legal relationship and finally examine the circumstances of the case. The accuracy of the statement of the court decision depends entirely on the correct identification of the legal norm that the court applies in the court decision. One of the obligatory requirements of the appellate proceedings is the observance of the procedural form and content of the appellate complaint, which makes it possible to ensure and start preparing the appellate proceedings and to carry out a set of procedural actions necessary to ensure the appellate proceedings. The subject of this stage of the civil proceedings is first of all the appellant, a person who wishes to properly resolve the disputes that arose during the trial in the first instance court, to verify the legality and validity of the court decision. The person concerned must clearly and distinctly state his substantive and procedural requirements and substantiate them with the rules of law and new evidence. When filing an appeal under civil law (Article 95 of the CPC of Ukraine), the applicant must agree that this appeal is of great and important importance for the review of the case by the court, so compliance with the procedural form and content of this document is a guarantee of timely, unimpeded resolution. dispute. The appellant's compliance with the requirements of the appeal, which are specified in civil law, is very important for the procedural activities of the court and participants in civil proceedings, as the procedural form and content of the application is a necessary element to ensure prompt elimination of errors made by the court of first instance.

Key words: appeal, court of appeal, court decision, evidence, legal fact, procedural form and content, legality, validity.

Інститут перегляду судових рішень в апеляційному порядку здійснюється за допомогою подачі апеляційної скарги – це право, яке надано законом, становить собою гарантію, що дає змогу порушити справу в апеляційному провадженні, а також ефективно здійснити перевірку рішень і ухвал суду першої інстанції.

Щоб визначити законність і обґрунтованість судових постанов першої інстанції, апеляційний суд досліджує докази, які судом першої інстанції були розглянуті з порушенням встановленого порядку або в дослідженні яких було неправомірно відмовлено, а також нові докази, неподання яких до суду першої інстанції було зумовлено поважними причинами.

Учасниками апеляційного провадження, згідно із цивільним законодавством, є: сторони й інші особи,

які беруть участь у справі, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права й обов'язки, мають право оскаржити в апеляційному порядку рішення суду першої інстанції повністю або частково (ст. 92 Цивільного процесуального кодексу (далі – ЦПК) України).

Право звернення до суду другої інстанції по захист оспорюваного права або охоронюваного законом інтересу здійснюється згідно із цивільним судочинством за допомогою апеляційної скарги, цей процесуальний документ має бути оформлений у належному вигляді з дотриманням норм цивільного судочинства, у вигляді машинописного тексту.

Причому викладення обставин у позовних заявах, заявах, які направляються в суд першої інстанції, а також

апеляційних та касаційних скаргах, потребує точності, логічності, стислості, дотримання форми процесуального документа, яка зазначається в цивільному судочинстві, якій властиві законність і обґрунтованість суджень (юридичні факти зі справи).

Як зазначає С.Я. Фурса, до таких питань варто віднести вміння визначити юридичну природу спору, установити компетенцію суду щодо розгляду справи та підсудності цивільних спорів, уточнити сторони, перевірити питання позовної давності та дотримання інших процесуальних строків, зібрати докази з урахуванням їхньої належності та допустимості, визначити ціну позову, на цій підставі визначити розмір судового збору, витрати на інформаційно-технічне забезпечення тощо [1, с. 31].

Отже, ця апеляційна заява є дуже важливим процесуальним документом, на основі якого апеляційним судом здійснюється ведення процесу цілеспрямовано, із застосуванням юридичних фактів, які були здобуті учасниками судового процесу, вирішення питання про постановлення нового рішення або направлення справи на новий розгляд до суду першої інстанції.

Загалом є правило, що в апеляційному порядку може бути оскаржено будь-яке рішення суду, яке ще не набрало чинності (ст. 94 ЦПК України) [2, с. 130–131].

У ст. 96 ЦПК визначено, що апеляційна скарга чи заява подаються через суд першої інстанції, який ухвалив оскаржуване судові рішення. Процесуальна форма подачі цього документа фіксує належність копії апеляційної скарги, яка надсилається до суду апеляційного провадження.

Суд першої інстанції після одержання всіх апеляційних скарг у справі від осіб, які подали заяв про апеляційне оскарження, або через три дні після закінчення строку на подання апеляційної скарги надсилає їх разом зі справою до апеляційного суду. Апеляційні скарги, що надійшли після цього, не пізніше наступного робочого дня після їхнього надходження направляються до апеляційного суду.

Отже, така подача апеляційної скарги полегшує роботу суду під час прийому цього документа.

Вимоги до оформлення процесуальної форми і змісту апеляційної заяви є дуже важливою складовою частиною апеляційного провадження цивільного судочинства, що дає змогу суду більш детально ознайомитися з матеріальними та процесуальними вимогами справи, вивчити нові та старі докази.

Аналіз процесуальної форми і змісту апеляційної скарги, заяви розглядався різними вченими-цивілістами, серед яких Є.А. Борисова, В.І. Тертишніков, М.І. Штефан [3, с. 82–83; 4, с. 178; 5, с. 94]. Так, на думку Є.А. Борисової та В.І. Тертишнікова, щоб здійснити право на апеляційне оскарження, необхідно декілька передумов: а) принесення скарги на рішення, яке має бути скасовано згідно із законом; б) дотримання апеляційного строку; в) подання скарги особою, яка наділена правом апеляційного оскарження, також необхідно дотримання кількох формальних умов, однією з яких є умова відповідності апеляційної скарги зазначеним у законі реквізітам. Автори зазначають, що такі реквізити апеляційної скарги становлять її зміст, внутрішню форму. Окрім того, внутрішня форма апеляції має відповідати зовнішній, з дотриманням формальностей, без яких апеляційна скарга може бути залишена без руху. Йдеться про копії апеляційної скарги і прикладених до неї документів. Аналіз названих робіт свідчить, що науковці розглядають форму і зміст апеляційної скарги, подання, відповідно до реквізитів, зазначених у законі, і не вбачають подальших перспектив розвитку форми і змісту цього процесуального документа. М.І. Штефан форму і зміст апеляційної скарги, подання розглядає ширше, вказує на правильність їх оформлення – підписання, додання до неї копій і письмових доказів, сплату державного мита. М.І. Штефан вказує на доцільність встановити, що апеляція може бути обґрунтована новими фактичними даними, які не досліджувались у суді першої інстанції, але не дозволяється пред'явлення нових вимог, які не подавались в суд першої інстанції.

Дослідник робить висновок, що багато залежить від правильного оформлення форми і змісту апеляційної скарги, подання, оскільки недотримання вимог закону щодо цього процесуального документа залишає його без розгляду.

Зробимо висновок, що саме в дотриманні процесуальної форми і змісту апеляційного подання відображаються факти дотримання всіх юридичних вимог, які свідчать про законність і обґрунтованість дій і рішень суду. Цей документ характеризується послідовністю викладення матеріалу, що проявляється в його обов'язковому структуруванні з дотриманням вимог до самого документа. Процесуальна форма, яка пронизує судочинство із цивільних справ, є не формальністю, якою можна нехтувати, а законодавчо встановленим засобом здійснення правосуддя. Система вимог до процесуального змісту документа, його елементи закріплені в нормах цивільного процесуального права, тобто мають офіційне нормативне закріплення. Процесуальна форма і зміст – це два тісно пов'язаних елементи права.

В апеляційній скарзі мають бути зазначені: 1) найменування суду, до якого подається скарга; 2) ім'я (найменування) особи, яка подає скаргу, її місце проживання або місцезнаходження; 3) ім'я (найменування) осіб, які беруть участь у справі, їхнє місце проживання або місцезнаходження; 4) дата подання заяви про апеляційне оскарження; 5) у чому полягає незаконність і (або) необґрунтованість рішення або ухвали (неповнота встановлених обставин, які мають значення для справи, та (або) неправильність встановлення обставин, які мають значення для справи, унаслідок необґрунтованої відмови у прийнятті доказів, неправильного їх дослідження чи оцінки, неподання доказів з поважних причин та (або) неправильне визначення відповідно до встановлених судом обставин правовідносин); 6) нові обставини, які підлягають встановленню, докази, які підлягають дослідженню чи оцінюванню, обґрунтування поважності причин неподання доказів у суд першої інстанції, заперечення проти доказів, використаних судом першої інстанції; 7) клопотання особи, яка подала скаргу; 8) перелік інших матеріалів, що додаються.

Апеляційне подання має бути підписане особою, яка його подає, або її представником.

Якщо цей представник є, то необхідно додати до апеляційної заяви довіреність або інший документ, що посвідчує повноваження представника.

Також процесуальна форма цього документа вимагає додавання до нього копій заяв, скарги та доданих письмових матеріалів відповідно до кількості осіб, які беруть участь у справі.

У ст. 94 ЦПК зазначено строк подачі апеляційного оскарження рішення суду першої інстанції, яке може бути подано протягом десяти днів із дня проголошення рішення.

Апеляційна скарга на рішення суду подається протягом двадцяти днів після подання заяви про апеляційне оскарження. Заява про апеляційне оскарження ухвали першої інстанції може бути подана протягом п'яти днів із дня проголошення ухвали. Апеляційне подання на ухвалу суду подається протягом десяти днів після подання заяви про апеляційне оскарження.

Апеляційна заява залишається без руху також у разі, якщо вона подана після закінчення строків, визначених у ст. 94 ЦПК України, і особа, яка її подала, не порушує питання про поновлення цього строку, або якщо підстави, вказані нею в заяві, визнані неповноважними.

Отже, зміна та створення нових форм і змістів апеляційних документів оскарження прав та законних інтересів, залежить від розвитку апеляційного провадження в цивільному процесі та потреби осіб вирішити законно й обґрунтовано свою справу в судах другої інстанції.

Отже, основною метою апеляційної скарги як процесуального документа є його втілення в перегляді судового рішення першої інстанції, вивчення старих та нових юридичних фактів, які є у справі, а також перевірка рішень і ухвал суду. Вимоги процесуальної форми та змісту

цивільного судочинства також впливають на складання апелянтом скарги, що гарантує винесення апеляційного рішення або ухвали, яке буде законним і обґрунтованим, задовольнить усіх учасників процесу.

Усі процесуальні акти-документи в цивільному судочинстві повинні бути оформлені не тільки згідно з вимогами закону, але і відповідати вимогам орфографії та документування. Ця вимога стосується й оформлення апеляційної скарги. Текст заяви має бути написаний грамотно, без орфографічних помилок, з дотриманням стилістики офіційних документів.

Згідно зі ст. ст. 97, 121 ЦПК, якщо цей документ не відповідає вимогам судового діловодства, він має підлягати поверненню.

Апеляційна скарга чи подання подаються в суд з їх копіями та додатковими матеріалами в кількості примірників відповідно до числа осіб, які брали участь у справі.

Процесуальний зміст також належить апеляційному поданню, а саме, ЦПК України передбачає, що апеляційна скарга (заява) повинні вказувати на найменування суду, до якого вони подаються. Згідно зі ст. 95 ЦПК суд не повинен визначати адресну спрямованість скарги, заяви лише за змістом цього документа, це суперечить вимогам законодавства.

У ст. 95 ЦПК визначено не лише обґрунтування апеляційної скарги (заяви), а й законність рішення або ухвали, що зумовлено межами перевірки законності й обґрунтованості рішення суду (ухвали) першої інстанції, а також відомостями щодо дослідження неповноти встановлення обставин, які мають значення для справи, у чому полягає неправильність установлення обставин, які мають значення для справи, унаслідок необґрунтованої відмови у прийнятті доказів, неправильного їх дослідження чи оцінки, неподання доказів з поважних причин та (або) неправильного визначення відповідно до встановлених судом обставин правовідносин.

Правове пізнання апеляційного суду ґрунтується на вивченні юридичних доказів, фактів, які були застосовані в суді першої інстанції, ознайомленні з новими, які з деяких причин не були подані до суду. Предмет доказування за кожною справою має у своєму арсеналі коло обставин, які підлягають доказуванню, їх дослідження й оцінки.

Друга стадія цивільного судочинства базується на перегляді справи, тобто оперує вже юридичними фактами, які з'ясовані, і тими, які будуть добуті під час перегляду справи. Тому можна зазначити, що апеляційна скарга повинна чітко вказувати на те, у чому саме полягає неправильність тверджень суду першої інстанції. Обґрунтування апеляційної заяви для суду характеризується викладеними апелянтом думками, поданими до неї обставинами та доказами, це і є характерною ознакою цього документа. Якщо для апеляційного суду не вистачає аргументів, така апеляційна скарга підлягає поверненню.

Суд другої інстанції належним чином повинен відшукати необхідну правову норму, застосувати її під час розгляду справи, тому основою в апеляційній скарзі є фіксування норми права, яка була застосована судом першої інстанції.

Інакше кажучи, треба вказати застосовані правові норми, норми матеріального права, якими визначається законність розгляду, що забезпечило виконання рішення в першій інстанції цивільного процесу.

Відсутність переліку письмових матеріалів, що додаються до скарги, апеляційного подання прокурора, не дає змоги здійснювати належний облік документів, які надходять на адресу суду разом з апеляційною скаргою чи поданням прокурора. Але це не дає повної впевненості у факті

їх передачі з апеляційною скаргою чи поданням прокурора. Тому вважаємо, що необхідно доповнити ст. 295 ЦПК положенням: «перелік письмових документів та інших матеріалів, що додаються до скарги, які повинні бути завірені канцелярією суду». Це, на нашу думку, полегшить роботу судді-доповідача, а також змусить канцелярію суду більш ретельно ставитись до вивчення документів і матеріалів, які залучаються до апеляційної справи.

У ЦПК України зазначено, що апеляційна скарга підписується особою, яка її подає, або її представником. Це положення ст. 95 ЦПК не є формальним, оскільки вказує на заінтересованість та належність саме цієї особи до даної справи. Для суду підпис апеляційної скарги (заяви) є гарантією відповідальності за викладені в цьому процесуальному документі процесуально-матеріальні вимоги, за юридичний та фактичний бік справи, за нові факти даної справи.

До заяви про апеляційне оскарження чи апеляційної скарги, поданих представником, повинна бути додана довіреність або інший документ, що посвідчує повноваження представника, якщо ці документи раніше не подавалися.

Згідно зі ст. 42 ЦПК, «оригінали документів, зазначених у цій статті, або копії з них, посвідчені суддею, приєднуються до справи». Приєднувати до апеляційної скарги, заяви не завірену світлокопію довіреності або іншого документа, який містить зміни і доповнення, є порушенням і має наслідком повернення апеляційної скарги, подання, згідно зі ст. 121 ЦПК. Це положення зменшує ймовірність потрапляння до апеляційного суду незаконної довіреності, яка може не бути підтвердженням законного повноваження представника сторін і третіх осіб на ведення справи в суді, тобто буде незаконною.

Отже, апеляційна скарга являє собою процесуальний акт-документ, який, згідно із цивільним судочинством, має процесуальну форму і зміст, до нього висуваються нормативні вимоги, яких треба дотримуватися апелянту й апеляційному суду. Суддя-доповідач може прийняти цей документ лише в тому разі, коли він відповідає процесуальній формі та змісту законодавства, нормам права апеляційного провадження.

Однією з обов'язкових вимог апеляційного провадження є додержання процесуальної форми і змісту апеляційної скарги, це дає змогу забезпечити та приступити до підготовки апеляційного розгляду справи, провадити комплекс процесуальних дій, необхідних для забезпечення апеляційного провадження. Суб'єктом цієї стадії цивільного процесу є апелянт, особа, яка бажає належним чином вирішити спірні питання, які виникли під час розгляду справи в першій інстанції суду, перевірити законність і обґрунтованість винесеної судової постанови. Зацікавлена особа має ясно і чітко сформулювати свої матеріальні та процесуальні вимоги, обґрунтувати їх нормами права і новими доказами.

Заявник, який оформлює апеляційну скаргу згідно із цивільним законодавством (ст. 95 ЦПК України), повинен погоджуватися з тим, що ця апеляція має велике значення для перегляду справи судом, тому дотримання процесуальної форми і змісту цього документа є гарантом своєчасного, безперешкодного вирішення спору.

Дотримання апелянтом вимог, які пред'являються до апеляційної скарги, що зазначені в цивільному законодавстві, є дуже важливим для процесуальної діяльності суду й учасників цивільного процесу, оскільки процесуальна форма і зміст заяви є необхідним елементом, який гарантує швидке усунення помилок, яких припустився суд першої інстанції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Процесуальні документи в цивільних справах (теорія, методика, практика) : науково-практичний посібник / за заг. ред. С.Я. Фурси. Київ, 2007. 1085 с.
2. Цивільний процесуальний кодекс України. Харків : Одиссей, 2021. 169 с.
3. Борисова Е.А. Апелляция в гражданском (арбитражном) процессе. 2-е изд., испр. и доп. Москва : Городец, 2000. 88 с.
4. Тертышников В.И. Гражданский процесс : конспект лекций. Харьков : Консум, 2002. С. 175–196 с.
5. Штефан М.Й. Концептуальні питання апеляційного провадження в цивільному процесі України. *Вісник Академії правових наук України*. 1995. № 4. С. 93–97.